

Eszényi kutatásai nyomán megtudhatjuk, hogy a kor kispolgári rétegeihez viszonyítva az altiszti, tiszthelyettesi kar anyagi és társadalmi megbecsültsége megfelelő volt, számos réteget megelőzött. Az altisztekkel, tiszthelyettesekkel szemben támasztott szakmai és műveltségbeli követelmények az 1920-as évektől folyamatosan nőttek. Ezek a második világháború éveire olyan szintre emelkedtek, hogy lehetőség nyílt egy sajátos „tisztai kategória” elérésére is – főtiszthelyettes –, amely az egykori tiszthelyettes számára óriási társadalmi emelkedést jelent(het)ett.

Eszényi könyve hiteles és valós képet ad a két világháború közti időszak hadserege altiszti, tiszthelyettesi karáról, de nem hallgathatom el, hogy még sok mindenről szívesen olvastam volna, így pl. a kiképzésről, az altiszti, tiszthelyettesi iskolákról – tantárgyak, oktatók, stb. –, de arról is, hogy miért kellett az 1930-as évek elején, közepén altisztek tömegétől megválni és ennek a tapasztalt, jól képzett rétegnek a kiválása milyen gondokat okozott később a hadseregnek, pótolható volt-e ez a hiány létszámban, ismeretanyagban.

Érintette a szerző, de az érdeklődő bizonyára örömmel vette volna, ha többet tudhat meg az altiszteknek, tiszthelyetteseknek a legénység kiképzésében betöltött szerepéről, annak módosulásáról. Nem könnyű feladat, de talán lett volna mód egy összehasonlításra is, nevezete-

sen a Wehrmacht és a magyar királyi honvédség esetében a tiszthelyettesi feladatok és létszám viszonylatában. Az egykori weimari köztársaság hadserege – Reichswehr – a tiszthelyettesek olyan számát és minőségét „produkálta”, hogy a Wehrmacht kiépítése jelentős segítséghez jutott ez által.

A második világháború tapasztalatai azt bizonyították, hogy a megfelelően képzett és megfelelő létszámú tiszthelyettesi kar elengedhetetlenül szükséges. A tartalékos tisztai rendfokozat felé araszoló karpaszományosok, hadapród-örmesterek nem helyettesíthetik a „jutasiakat”. Egyébként itt van valahol a szerző munkájának a mai viszonyokra kivetíthető tanulsága is, melyet maga is megfogalmazott, nevezetesen az, hogy az átalakuló magyar honvédségnek megfelelő létszámú, jól felkészített és ennek megfelelően anyagilag és társadalmilag is megbecsült tiszthelyettesi karra van szüksége!

Eszényi József kis kötetét többször is végig olvasva arra a következtetésre jutottam, hogy egy még nem lezárt, nem befejezett kutatás első összegezését tarthattam a kezemben. A téma sok, napjainkban is hasznosítható érdekességet rejt magában, igaz, annak a feltárása, kibontása nem kevés időt és energiát igényel. Csak remélni tudom, hogy Eszényi József rendelkezik mindezekkel és rá tudja venni magát a téma további kutatására, feldolgozására. Ha ez nem így történne, sajnálhatnánk!

Szakály Sándor

SZABÓ PÉTER

DON-KANYAR

(Zrínyi Kiadó, Budapest, 1994. 309 o.)

Nem egyszerű dolog ma a magyar 2. hadsereg történetéről érzelmek nélkül, csak a tényekre, eseményekre hivatkozva emlékezni. A szerző könyvével mégis erre vállalkozik és úgy gondolom, pontosan tudja, hogy egy reálisan kialakított kép ismerete nélkül az olvasó nem juthat el az érzelmi valósághoz sem. Nehéz feladat ez emberi vonatkozásaiban is. A 2. hadsereg ma is élő katonái, akik végigszolgálták az 1942 márciusi mozgósítástól az 1943 májusi hazaszállítási terjedő időszakot, visszaemlékezéseikben nem tudnak elfogultság nélkül nyilatkozni az eseményekről, de ez teljesen természetes. Ezért hiánypótló Szabó Péter könyve, hiszen ha valószínűleg nehezen is, de túllép

ezeken a szálakon és meg tud maradni a semleges, eseményekre koncentrááló vonal mellett.

Ez a vonal nagyon fontos lehet a ma és a jövő nemzedéke számára is. Bemutatja az előzményeket, kronológiai sorrendben, részletesen taglalja az eseményeket, ezzel párhuzamosan pedig hatalmas mennyiségű információt ad a harcéri cselekmények megértéséhez és vizsgálatahoz. Mindezt széles körű kutatómunkáról tanúskodó, nagy forrásbázisról számat adó háttérrel teszi meg.

A szerző a keleti hadszíntérré történő kiküldés előzményeinek és a hadsereg felállításának ismertetése után – amely katonapolitikai szempontból már ismert – áttekinti a szervezet,

a technika és a fegyverzet állapotát. Jelentőségét tekintve ez a fejezet nagyon lényeges a további tevékenység értékelése szempontjából, hiszen ez eleve meghatározza a hadsereg későbbi lehetőségeit is, de egyben már utalás is a várható sorsára.

A hídfőcsaták leírásánál a szerző jól érzékelteti a vezetés hibáit. Megállapításait a későbbiek során értékelt tapasztalatok egyértelműen alátámasztják és teljesen bizonyossá válik, hogy a vezetés nem készült fel megfelelően csapatai ilyen irányú alkalmazására. Katonáit is kénytelen volt a harctéren tovább képezni. E hibák egy része a sohasem teljes békekiképzésnek, a harci tapasztalatok hiányának még betudható. Azonban a parancsnokok tévedései nehezen magyarázhatók, pedig az akkor érvényben levő szabályzatok helyesen határozták meg az ide vonatkozó tennivalókat. Ezek közül a fontosabbak: a tervezett áttörési szakaszon nem képeztek többszörös erőfölényt, arcból kívántak áttörni, a főcsapás irányát a védelem legerősebb pontján választották meg – igaz, német parancsra –, alapvető hibákat vétettek a gyalogság, a tüzérség és a harckocsik együttműködésének megszervezésénél, a második urivi felszámolási kísérletnél még a támadáshoz való készenlét csoportosítását sem tudták időben és meghatározott rendben felvenni.

Az események teljes megértéséhez „A hadműveleti szünet” címet viselő hatodik fejezet további kitűnő adalékokkal szolgál. Világossá válik a hadseregért felelősséget nem érző hátország szerepe. A tűzoltó munkának beillő vezérkarfőnöki, majd miniszteri látogatás mellett a pótlás és a váltások végrehajtása sem javított a hadsereg helyzetén. A hangulatot nagymértékben befolyásoló élelmezési és ruházati ellátás

kérdéseire is jól tapint rá a szerző, ezzel is bizonyítva az „egyéb” tényezők döntő jelentőségét.

A munkaszolgálatos századok ugyanúgy hozzártottak a hadsereg állományához, mint a harcolók. Bár a szerző nem foglalkozik részletesen tevékenységükkel, mégis érthetővé válik szerepük. Köszönhető ez a jól megválasztott, lényegyet tükröző megállapításoknak és hivatkozásoknak.

A szovjet támadás eredménye ismeretes. A magyar 2. hadsereg részei, bár emberfeletti erőfeszítéseket tettek megállítására, csak ideig-óráig állhattak ellen. A szerző ennél a döntő momentumnál is megragad a hiteles, aprólékosan feltáró jellegű módszerénél, és valójában ezzel éri el az eseménnyel kapcsolatos érzelmi szál közvetett megjelenését is.

A mellékletek érdekes színfoltot jelentenek, a parancsnokok nevének közlése pedig még emberközelibbé teszi az olvasó és az utókor számára a hadsereg katonáit. A kötetben elhelyezett fényképek, táblázatok, vázlatok megfelelően segítik az olvasó eligazodását, több helyen jelzésértékkel is bírnak.

A katonasírokra való emlékezés mementóként is értékelhető.

Végezetül, ajánlom ezt a könyvet azoknak, akik átélték ezt az időszakot, ajánlom azoknak, akik a magyar királyi honvédség második világháborús tevékenységét vizsgálják, és természetesen azoknak, akik végre reális, tiszta képet szeretnének kapni a magyar 2. hadsereg harcairól és sorsáról.

Horváth Csaba